

Quaderns de Filologia. Estudis Lingüístics. Vol. XII (2007) 253-269

SALUTACIONS I VARIACIÓ TEXTUAL

Laia Arenas Beneyto & Maria Josep Cuenca
Universitat de València

1. INTRODUCCIÓ

Les salutacions són moviments que típicament encapçalen textos o seqüències dialogals i avancen informació contextual sobre l'intercanvi comunicatiu en què es troben. Alhora, l'ús i la forma de les salutacions estan condicionades pel gènere del text i per diferents variables contextuais. En aquest article, analitzem les salutacions que apareixen en el corpus del projecte *Tipotext* (Generalitat de Catalunya, Direcció General de Política Lingüística, 2003), una recerca quantitativa i qualitativa basada en 107 textos (47.982 mots). El projecte té com a objectiu establir una tipologia de textos de no-ficció que mostren diferents graus de presència de l'emissor i d'implicació en el missatge i en la comunicació (cf. Artigas, Bellès i Grau, 2003).

L'anàlisi que s'ha fet en *Tipotext* es basa en la identificació de variables extratextuals, textuals i lingüístiques especialment importants per a la diferenciació tipològica. Centrant-nos en algunes de les extratextuals, hem identificat i classificat les salutacions tenint en compte el gènere en què apareixen i partint de la distinció entre tipus d'intercanvi comunicatiu, segons que tinguin un abast privat (o individual), social o institucional. En la classificació inicial per gèneres, hem tingut en compte també els comiats per a poder comparar la relació que té la seua aparició amb la de salutacions.

2. LES SALUTACIONS COM A CONSTRUCCIONS IDIOMÀTIQUES FÀTIQUES¹

Les salutacions són fórmules amb un grau de fixació alt i típicament encapçalen un text, de manera semblant als comiats, que tanquen el text. La fixació que presenten, major o menor segons la forma de la salutació (vegeu

¹ Per a una revisió més detallada de les aportacions bibliogràfiques relacionades amb les salutacions, es pot consultar Arenas (2004).

Arenas, en premsa), és mostra del caràcter de construcció idiomàtica que tenen i les relaciona amb les denominades rutines conversacionals. Com indica Coulmas (1981), les rutines són formes fixades i compartides per una comunitat de parla, la freqüència de les quals està determinada per dos factors: “the social organization of speech community, and the structural make-up of the language” (1981: 11)².

En concret, salutacions i comiats són fórmules ritualitzades que s’insereixen en (o constitueixen) seqüències d’obertura i cloenda, respectivament, i marquen, doncs, fronteres textuais (Kerbrat-Orecchioni, 1990: § 2.2.2; Gallardo, 1993: 61-84, 1996: 127-151). Com indiquen diversos autors (Gallardo, 1993: 68-72; Payrató, 1988: § 5.6.2; Tuson, 1995: 31-32), cal diferenciar les salutacions que inicien un intercanvi comunicatiu de les que constitueixen un intercanvi oral mínim, que sovint obeeixen a les exigències de cortesia quan ens creuem amb persones amb qui no encetem una conversa, com ara un veí de l’escala. En general, la salutació oralitzada està precedida o acompanyada d’uns elements de comunicació no verbal (mirades, somriures, posició del cos, detenció del moviment, etc.) que indiquen si la salutació dona pas a un intercanvi més llarg o si la simple resposta a la salutació tanca la comunicació. De fet, la mateixa entonació (allargament vocàlic, entonació ascendent-descendent) marca si constitueix un inici de conversa, de manera que “la salutació es converteix en una expressió gairebé ritual d’inici de la conversa” (Tuson, 1995: 32).

Així, la salutació es vincula a l’inici de l’intercanvi, sobretot de l’oral. En aquest sentit, Beinhauer (1929), en una precursora descripció de l’ús de l’espanyol col·loquial destinat a aprenents alemanys, dedicava una secció a les “formes d’iniciar el diàleg”:

Entendemos “formas de iniciar el diálogo” [...] cuantas manifestaciones orales, en sentido amplio, preceden de manera inmediata a cualquier comunicación por parte de uno o de otro interlocutor. Como Spitzer advierte, tales manifestaciones no son otra cosa que “excitantes de la atención” destinados a predisponer al interlocutor hacia el verdadero contenido del discurso (Beinhauer, 1929: 26).

² Bladas (1997, 2000, 2003), partint de Coulmas, ha estudiat les rutines conversacionals, o rutines de parla, en català; les defineix com a “unitats lingüístiques (mot, sintagma, oració o seqüència) que presenten una forma fixada, un ús sovint idiomàtic i que s’associen recurrentment a un *marc d’ús*, entès –d’acord amb el concepte de *situational frame* (Coulmas, 1979)– com a microcontext de parla prototípic” (2000: 325).

Beinahuer, que inclou diversos exemples de salutacions en aquest apartat, destaca, doncs, la funció fàtica de les salutacions i l'orientació al receptor que les defineix.

Semblantment, Llorente (1996), que analitza el que denomina *operadors discursius* en programes radiofònics en castellà, considera que els actes de salutació tenen una naturalesa metaconversacional o metainteractiva (no interessa el seu significat literal o referencial sinó la funció que realitzen) i serveixen indirectament o primordialment com a procediments de crida al receptor que indiquen l'establiment de comunicació i la presa de contacte.³ Els atribueix dues funcions essencials: d'una banda, porten a terme actes pragmàtics (presa de contacte) i, de l'altra, indiquen una funció discursiva (es pressuposa que hi ha intercanvis posteriors).

Des d'una perspectiva complementària i treballant sobre el corpus català *Tipotext*, Artigas *et alii* (2003: 292) classifiquen les salutacions com a recursos de posicionament discursiu de l'emissor per mitjà dels quals "el parlant estableix l'ancoratge del text en la situació comunicativa, configura els rols comunicatius i assenjala el grau de distància o d'apropament amb què se situa respecte als enunciatos o respecte al text globalment" (Artigas *et alii*, 2003: 138) i, en concret, com a interpel·lacions al receptor: formes interaccionals que permeten "iniciar contacte, mantenir-lo o tancar-lo i també construir la imatge de l'interlocutor i, de retruc, la pròpia" (Artigas *et alii*, 2003: 292).

En aquest sentit, Tuson (1995: 33) destaca l'inici de l'intercanvi conversacional com a punt fonamental en l'ancoratge del text:

[...] quan s'inicia un intercanvi oral, fem moltes més coses: hem de posar-nos d'acord en el *to* de la interacció, és a dir, en el grau de formalitat-informalitat en què ens situem; hem de decidir quins dels possibles rols que componen la nostra personalitat activarem (d'acord o no amb el que ens proposa -o creiem que ens proposa- l'altra persona), és a dir, quina *cara* (*face*) farem, quina és la imatge que volem oferir als altres i quina imatge estem disposats, d'entrada, a acceptar dels altres (Tuson, 1995: 33).

És evident que les salutacions donen informació rellevant sobre tots aquests elements inicials, als quals Tuson suma l'acord sobre el tema, la finalitat comunicativa i el coneixement compartit. En efecte, com indica Gallardo (1993: 69 ss), la variabilitat (o absència) de les salutacions depèn moltes vegades de diversos factors com el temps que ha passat des de la

³ Llorente parla d'*emplazadores*, terme amb què tradueix el concepte de *summonses* de Schegloff (1968), referit a aquelles fórmules que criden l'atenció de l'interlocutor i en demanen una reacció immediata.

darrera trobada, la relació social entre els individus (de vegades només el superior o l'inferior pot iniciar una salutació), la situació comunicativa en què es troben, etc.

Si observem les formes que hem identificat en el corpus Tipotext (taula 1), comprovarem fàcilment que aquesta informació està integrada en gran mesura en la forma, ja que, sense context, podem predir graus diferents de formalitat i de relació entre els interlocutors:

TAULA 1. *Formes de salutació del corpus*

Més formal	Menys formal
<i>Benvolgut/Distingit</i> (Nom)	<i>Hola</i> (+ vocatiu/SPreposicional) variants: <i>adiu, salaam</i>
<i>Estimat/Car</i> (Nom)	<i>Què fas?, que tal?</i>
<i>Bon dia/nit</i>	<i>Com estàs?, com estem?</i>
	<i>Ei</i>

Entre aquestes formes, les de la primera columna es concentren en intercanvis socials i institucionals (només hi ha un cas de *bon dia* en un missatge de mòbil), mentre que les de la segona columna es concentren en l'intercanvi privat i apareixen també en alguns intercanvis socials. En la segona i la tercera línia de la segona columna, trobem estructures oracionals fixades o semifixades (*què fas?, que tal?, com estàs?, com estem?*) que hem trobat en xats i converses (cara a cara i radiofònica)⁴. D'altra banda, els elements de la primera columna, excepte *bon dia/bona nit*, ens remeten automàticament a un text escrit formal (cartes), mentre que la resta ens fan pensar en textos orals o escrits que reproduïxen l'oralitat, com els xats, o cartes d'un registre molt col·loquial.

Cal remarcar també que les relacions entre salutacions i vocatius són molt intenses, fins al punt que hi ha casos, com veiem en la taula, en què un vocatiu (sobretot una fórmula de tractament) fa de salutació. A més, sovint les salutacions estan acompanyades de vocatius que identifiquen el receptor, com en el missatge en un contestador de (1), o de fórmules de tractament que indiquen la relació entre els interlocutors, com en l'inici de la carta de (2).

(1) *Toni bon dia*, som en Làzaro una altra vegada [...] (Text 3045)

⁴ Gallardo (1993) parla de les salutacions inequívokes com *hola* i *bon dia* i les diferencia de les preguntes d'interès, que es poden fer servir "como expresiones de saludo lexicalizadas, o interpretarse literalmente como turnos tópicos" (1993: 71), són fórmules del tipus *com estàs?, què tal?, com et va la vida?* En Arenas (en premsa) tractem amb més detall aquesta distinció.

- (2) Estimada professora i amiga,
T'envio aquests dossiers de treball de llengua i societat catalanes que crec
que poden ser del teu interès, [...] (Text 2153)

De fet, com indica Cuenca (2004), les formes que més es combinen amb els vocatius en el corpus *Tipotext* (39 casos en total) són les salutacions (12 casos, combinats amb *hola*, *bon dia*, *salaam*), els comiats (5 casos, combinats amb *adéu*, *a reveure*, *bona nit*, *bon nadal*) i els marcadors del discurs (12 casos)⁵. Salutacions i vocatius comparteixen la funció estructural d'obertura textual i “serveixen per a identificar el receptor, si aquest no ho està prèviament, o per a marcar o explicitar la relació entre els interlocutors” (Cuenca, 2004: 58). En el mateix sentit s'expressa van Dijk referint-se a gèneres com ara les cartes o les instàncies, on el vocatiu té un grau molt alt de fixació social:

El vocativo marginal inicial de las cartas categoriza al futuro receptor del texto con la intención de establecer las reglas y los términos desde los que debe ser interpretada y controlada socialmente la interacción (van Dijk, 1983: 245-246).

D'altra banda, cal esmentar la relació de salutacions i comiats amb la cortesia. Com destaca Gallardo (1993: 64), les seqüències marc tendeixen a eliminar o reduir les amenaces a la imatge “convenciendo al interlocutor de que nuestra intrusión en su territorio no es malintencionada”. Així doncs, les seqüències marc poden fer un paper cortès en tant que negocien o ratifiquen el lloc que ocupa cada participant en la interacció i intenten suavitzar un possible acte d'amenaça: “Si el intercambio encierra siempre un posible acto de amenaza de la imagen del interlocutor, los turnos iniciales y finales se dedican precisamente a suavizar el impacto de tal amenaza” (Gallardo, 1996:129).

3. SALUTACIONS I COMIATS EN RELACIÓ AL GÈNERE DISCURSIU

Les salutacions i els comiats són formes típicament dialògiques i, per tant, es vinculen a gèneres de naturalesa conversacional. En el corpus que analitzem, es troben en textos dels gèneres següents: carta, conversa cara a cara, conversa radiofònica, conversa telefònica, missatge de contestador

⁵ Com apunta Cuenca (2004: 60): “Els vocatius són indicadors d'ancoratge textual que, més que identificar el receptor (apel·lació pura), indiquen la relació (social, afectiva, etc.) que s'estableix entre l'emissor i el receptor. A més, tot sovint aconsegueixen una funció estructural, relacionada amb el fet que l'apel·lació al receptor, en textos poligestionats, el convida a prendre la paraula. Estructuralment, s'usen sobretot com a marques d'obertura o de tancament textual i com a senyals de distribució de torn de parla”.

automàtic, diari personal⁶, xat i missatge de text per mitjà d'un telèfon mòbil (taula 2).

TAULA 2. *Salutacions i comiats segons el gènere discursiu*⁷

Gènere	Salutació	Comiat	Nombre textos	Proporció		Total
				Salut.	Com.	
Carta	13	12	14 (42,4%)	0,93	0,86	25 (27,5%)
Diari personal	1	1	1 (3,0%)	1	1	2 (2,2%)
Conversa cara a cara	6	12	10 (30,3%)	0,5	1,2	18 (19,8%)
Conversa radiofònica	7	5	3 (9,1%)	2,3	1,6	12 (13,2%)
Conversa telefònica	-	6	1 (3,0%)	0	6	6 (6,7%)
Contestador automàtic	1	1	1 (3,0%)	1	1	2 (2,2%)
Xat	16	7	1 (3,0%)	16	7	23 (25,3%)
Missatge text tlf mòbil	1	2	2 (6,1%)	0,5	1	3 (3,3%)
Total	47	44	33 (100%)			91 (100%)

Així, hem trobat salutacions o comiats en 33 dels 107 textos del corpus. La resta de textos, emmarcats en 42 gèneres diferents –anuncis televisius, notícies televisives, debats parlamentaris, convenis, certificats, fullets informatius, oficis, diari de viatge–, no inclouen cap d'aquestes marques, bé perquè no demanen cap salutació ni cap comiat o, en menys casos, perquè només se n'ha recollit una part del text i, precisament, hi manca l'inici o el final.

⁶ La salutació i el comiat que apareixen en el diari personal formen part de discurs citat:

(i) Les 4 de la tarda, truquen! el Dani!
- *Ei!* Que al final hem de ser al port a les 20:00 h [...] Passa cadena urgentment! *Fins després!* (Text 2136)

L'emissor cita una conversa telefònica amb un amic. Així doncs, cal tenir en compte que és un cas específic i no té una relació directa amb el gènere textual en el qual s'ha trobat, que no sol iniciar-se ni acabar amb salutacions i comiats.

⁷ En la taula, indiquem el nombre de textos que hem trobat de cada gènere en què apareixen salutacions i comiats i la proporció que s'estableix entre nombre de textos i nombre de salutacions/comiats, per tal de determinar-ne la freqüència relativa.

La classificació segons els gèneres de la taula 2 ens permet fer una agrupació triple (separada per línia doble en la taula) que té a veure amb el canal utilitzat: escrit (2 gèneres, 15 textos, 14 salutacions, 13 comiats), oral (4 gèneres, 15 textos, 14 salutacions, 24 comiats) i telemàtic en el cas del xat i el missatge de mòbil (2 gèneres, 3 textos, 17 salutacions, 9 comiats). En el cas dels gèneres escrits i orals, sembla haver-hi una proporció equiparable entre nombre de textos i salutacions i comiats, mentre que en el cas del canal telemàtic, en concret el xat, la densitat d'ocurrències és molt major (25% dels casos en un únic text).

Com a gènere predominant pel que fa al nombre de textos amb salutacions i comiats (de 33 textos, 14 són cartes), la carta compta amb un 27,5% de les ocurrències (13 salutacions i 12 comiats). Totes les cartes excepte tres contenen una salutació i un comiat.

(3) Adiu Pasqual, com vas?

Mira, jo arribi de Barcelona on son passat deu dies d'estatge amb gent de l'Alguer. [...]

Te deixi. nos atraparem a Prada, porta-t'hi bé.

ADIU!! (Text, 1020)

En (3), un parlant rossellonès saluda el seu receptor, en Pasqual, amb dues fórmules, *adiu* (equivalent a *hola* en català general), i la fórmula semifixada *com vas?*.

La conversa cara a cara, d'altra banda, sol incloure una salutació i/o una identificació i un comiat. Un 19,8% de les ocurrències en les nostres dades es donen en converses cara a cara (30,3% dels textos recollits). En aquest gènere, cada vegada que es troben dos interlocutors se solen intercanviar salutacions, com en (4):

(4) (Truquen a la porta)

P1- Sóc la Xènia

P2- XÈNIA!

P1- Jolín, va(i)a patates obrint la porta

P2- *Hola!* Encara no estan, els meus pares.

P1- I què? Aquí, preguntant... *que tal?* Ja esteu mirant la tele? (Text 2098)

En (4), la conversa s'inicia amb una identificació d'algú que truca a la porta i que els altres interlocutors, dos nens, no veuen. Després del reconeixement de P1 amb un vocatiu, P2 saluda (*hola*) i corresponentment P1, després d'un comentari marginal, respon la salutació amb una altra (*que tal?*).

Un altre gènere amb una densitat relativament alta de salutacions i comiats és la conversa radiofònica (13,2% d'ocurrències en només un 9,1% dels textos). Cal tenir en compte que en un context radiofònic, els interlocutors poden ser copresents només auditivament i no compartir un únic espai comunicatiu físic; és imprescindible, doncs, que els participants actius de la interacció ancorin el text de manera més explícita que en la conversa cara a cara.

- (5)
- P1- València bona nit.
- P2- Clotilde.
- P1- Digui'm Matilde
- P2- Clotilde, Clotilde
- P1- Perdó!
- P2- Res, res, Carlos.
- P1- Clotilde.
- P2- Carlos mira, que és que jo, vaig nàixer [...] (Text 2162)

En (5), P1 adopta el rol que li pertoca com a presentador del programa i P2 com a oient que telefona per fer una pregunta. Per això el primer que fa P1 és saludar i P2 s'identifica. Després d'un malentès sobre el nom de l'oient, aquesta reprèn amb la pregunta que vol fer al programa.

En les ocurrències recollides en converses telefòniques (6,7% de casos en un 3% dels textos), d'altra banda, predominen els comiats sobre les salutacions. Aquest fet també s'explica per les característiques intrínseques del gènere: en una conversa telefònica no hi ha contacte cara a cara i se suposa que qui telefona ho fa perquè vol alguna cosa. Per això en lloc de salutacions moltes vegades trobem identificacions, com la de l'exemple (6):

- (6) (Sona el telèfon)
- P1- Sí?
- P2- Sí, *Joel-la*?
- P1- Sí.
- P2- En Pasqual.
- P1- Sí.
- P2- Ee sun encara amb allò dels...
- P1- Espera un minut, abaixaré el so, eh?
- [...]
- P2- [...], fins anit, eh?
- P1- Fins a nit do.

P2- Adéu.
 P1- Adéu.
 P2- Petonets!
 P1- Ciao (Text 1057)

La primera intervenció de P2 demana la identificació de qui contesta el telèfon (immediatament després s'identifica qui telefona). A continuació, P2 exposa el tema pel qual ha telefonat. Respecte del comiat, insistim en el fet que es tracta d'una conversa que no és cara a cara i cal assegurar-se i negociar amb l'altre interlocutor que la conversa ha acabat; per això hi trobem tanta insistència de comiats.

En relació a l'exemple anterior, cal destacar que l'absència de salutació en certs gèneres és significativa, ja que aquest fet també ens aporta informació contextual. En aquest sentit, Gallardo (1993: 69-71) comenta l'absència de salutacions en converses telefòniques i converses cara a cara i constata, com mostra el nostre exemple, que "en la conversación telefónica interpersonal, el saludo del receptor puede verse desplazado por la necesidad previa de identificar al que llama" (1993: 69).⁸ Pel que fa a la conversa cara a cara, l'absència de salutacions explícites pot tenir, segons Gallardo (1993: 70), dues causes principals, l'ús d'altres mitjans de comunicació no verbal (mirades, somriure, gestos de salutació) o la naturalesa de l'intercanvi comunicatiu. Així, l'exemple (7) ens mostra un diàleg entre una funcionària del registre d'una administració pública i una usuària:

(7)
 P1- És el registre, oi?
 P2- Sí, senyora.
 (P1 continua atenent al públic i P2 s'aparta del taulell) (Text 2099)

Així, en (7) P2 fa una pregunta directament a la funcionària. El context d'aquesta situació, encara que podria admetre una salutació inicial, no l'exigeix.

El xat, segons hem dit, és el gènere amb més densitat de salutacions i comiats. Com indiquen Torres i Cuenca (2005), el xat constitueix un gènere intermediari entre textos purament orals, com la conversa cara a cara, i els escrits, com la carta, ja que és escrit, però té naturalesa dialogal, espontània i té tendència a l'autonomia textual. La naturalesa poligestionada del xat i el fet que els interlocutors canvien fins i tot amb més freqüència que en la

⁸ Cal remarcar l'avanç de la tecnologia actual que ens permet, sovint, identificar qui telefona abans d'agafar el telèfon. Així doncs, aquest desplaçament de què parla Gallardo podria no ser tan freqüent avui dia.

conversa cara a cara explica que les salutacions hi tinguen un paper fonamental per a identificar l'entrada en acció d'un nou interlocutor o per reprendre la comunicació.

- (8)
- 'sex SEX'- *Hola*
 'Jaume R'- *hola*
 'nuria ferrer'- EScolta que passa aquí, ens ha sortit algú més parlant
 'sex SEX'- *Hola que tal?*
 'sex SEX'- *Hola nuria...*
 'nuria ferrer'- qui etss
 'JETRO MARCO'- *hola a todos....*
 'sex SEX'- De que estabais hablando...
 'Jaume R'- *hola*
 'Tomás de Murcia'- *hola a todos [...]* (Text 2186)

Com mostra l'exemple anterior, les salutacions no només se situen a l'inici del xat, sinó que apareixen en tot el text com a forma d'entrada en el discurs dels interlocutors i d'identificació del nou participant.

Contràriament al xat, el missatge de mòbil sol ometre salutacions, com en (9):

- (9) EL CNCERT VA NA MOLT B.I TU Q TAL STUDIAN?JO N FOTO
 RES.UNA Q VIU LA VIDA!APA SEE YOU!PITI (Text 2192)

Aquests tipus de missatges es caracteritzen pel poc espai d'escriptura disponible; per tant, és normal que l'emissor comence amb la informació principal que vol comunicar i evite la salutació. A més, generalment, la tècnica permet saber qui és l'autor del missatge i la funció identificadora de moltes salutacions resulta redundant.

En canvi, en l'exemple de missatge de contestador automàtic, hem trobat una salutació i un comiat.

- (10) Toni *bon dia*. Som en Lazaro una altra vegada. Te, te volia passar a retre una invitació però [...] ja si a cas intentaré de tornar-te a telefonar. Adéu.
 (Text 3045)

L'intercanvi anterior, gairebé mínim, està emmarcat per una salutació combinada amb el vocatiu que identifica el receptor i per un comiat que tanca el text de manera prototípica.

En resum, les diferències en la freqüència de salutacions i comiats es relacionen directament amb les característiques inherents de cada gènere. Igualment, els desequilibris entre salutacions i comiats es relacionen amb el gènere, com hem vist al llarg d'aquest apartat. Així, en gèneres monològals (com la carta, els missatges de contestador, els de mòbil, etc.) sol haver-hi una salutació i un comiat per text, mentre que en gèneres conversacionals en què hi participen dos o més interlocutors, hi sol haver més quantitat de salutacions i comiats perquè els textos solen ser més espontanis i són més sensibles a un context canviant (es pot repetir una salutació si es veu que l'interlocutor no l'ha escoltat correctament, pot entrar algú en la conversa i no saludar però després acomiadar-se, etc.).

4. SALUTACIONS SEGONS L'INTERCANVI COMUNICATIU

Artigas *et alii* (2003: 37, § 2.1) diferencien tres tipus d'intercanvi comunicatiu segons el paper que adopta l'emissor i la naturalesa de les normes que condicionen la comunicació⁹. En l'intercanvi individual (o, millor, privat)¹⁰, les normes de comportament social i lingüístic no s'estableixen explícitament i, per tant, l'emissor actua a títol personal, de manera intuïtiva i no gaire programada. En l'intercanvi social, les normes de comportament social i lingüístic estan determinades i l'emissor actua d'acord amb el rol social que exerceix (com a membre d'un col·lectiu o no). En l'intercanvi institucionalitzat, les normes de comportament són més rígides i condicionen l'actuació lingüístic-social pel marc d'una institució pública o pel fet que l'emissor parla en representació d'aquesta. Segons el tipus d'intercanvi, la distribució de salutacions és la que apareix en la taula 3.

⁹ L'intercanvi comunicatiu és la variable extratextual més important i, a més, definitiva per a la classificació de *Tipotext*. Artigas *et alii* el defineixen així:

el procés lingüístic-social pel qual s'actualitzen en el text tota mena de significats (lingüístics, psicològics, socials) segons els propòsits de la comunicació, segons el paper que assumeix l'emissor i el que atorga al destinatari, i d'acord amb els valors i les convencions de la cultura en què s'insereix. (Artigas *et alii*, 2003: 98)

¹⁰ Artigas *et alii* (2003) parlen d'àmbit individual. Tanmateix, en aquest article preferirem el terme *privat* perquè, com ens va indicar Lluís Payrató (comunicació personal), parlar d'individual en l'àmbit de la conversa pot induir a error, ja que la conversa, per definició, implica més d'un individu.

TAULA 3. *Salutacions segons el tipus d'intercanvi*

Tipus d'intercanvi	Salutacions	Nombre de textos	Proporció
Privat	31 (65,9%)	15 (55,5%)	2,1
Social	14 (29,8%)	10 (37,0%)	1,4
Institucional	2 (4,2%)	2 (7,4%)	1,0
Total	47	27	1,7

Com podem veure en la taula 3, el tipus d'intercanvi comunicatiu prototípic en què es donen en més quantitat i amb més diversitat les salutacions és l'intercanvi privat (una mitjana de 2,1 salutacions). Podem observar-ne un exemple en (11), una felicitació de Nadal d'una adolescent a una amiga.

(11) *Hola, hola, hola, hola (etc...) baby!!!* Ei, guapa, explica, corre, afanya't, vinga, ràpida!!! Com van les festes???!!! (Text 2130)

En l'intercanvi social observem un descens del nombre de salutacions, vist que s'enceten sovint amb una altra fórmula que posiciona els interlocutors i indica directament la finalitat del missatge (donar un servei/demanar un servei, generalment). L'exemple (12) és un intercanvi comercial en el qual una clienta entra en una botiga i la dependenta s'hi dirigeix amb l'imperatiu *digue'm*, que és una fórmula força fixada en aquest tipus de situacions.

(12)
P1- Digue'm.
P2- Això, això, tens piles?
P1- Sí, de quines? [...] (Text 2100)

El que menys ocurrències té és l'intercanvi institucionalitzat (un 4,2% dels casos); de fet, només 2 dels 36 textos institucionals del corpus presenten salutacions. En aquest tipus d'intercanvi, els interlocutors han de seguir unes normes socials i lingüístiques definides i conegudes per totes les parts implicades en el discurs; per tant, la posició que ocupa cada participant en el discurs està predeterminada i l'inici sol estar preestablert sota formes

diferents de la salutació. Ho podem comprovar en (13), que correspon a l'inici d'un judici:

(13) P1- Es comença el judici, i es fa constar que tot i la citació personal que se li ha fet a Montserrat Garcia Cirerols, aquesta, no ha comparegut. [...] (Text 2181)

En resum, les salutacions es vinculen a intercanvis d'àmbit privat, apareixen de manera menys freqüent en l'àmbit de les relacions socialment estereotipades i són molt escasses en l'intercanvi institucional, en què les formes d'inici i finalització no solen incloure aquesta mena de fórmules.

5. GESTIÓ TEXTUAL I MODE DE PRODUCCIÓ

La variable gestió textual dóna compte de l'autoria del contingut textual, singular o plural: "s'entén com l'actuació d'un sol parlant o de més d'un en la construcció del text" (Artigas *et alii*, 2003: 111). Pot adoptar dos valors diferents:

- a) text monogestionat, en què actua un únic parlant en la gestió textual; pot ser independent (monòleg construït independentment de cap interlocutor) o dependent (monòleg en resposta a la intervenció d'algun interlocutor);
- b) text poligestionat, en què la gestió textual correspon a més d'un parlant; podem distingir el text poligestionat intrínsec (els participants de la comunicació contribueixen a construir el significat del text en curs) i l'extrínsec (en què un productor confereix unitat textual a una combinació de diàlegs o monòlegs emesos per separat).

La variable gestió textual té una relació directa amb una altra variable, la de mode de producció: directe, diferit o combinacions d'aquests. El mode de producció dóna compte de la simultaneïtat o no de la producció i la recepció del missatge, així com del fet que l'emissor i el receptor se situen o no en un mateix espai. Els casos recollits en textos monogestionats solen ser diferits i els casos inclosos en textos poligestionats solen ser de mode directe.

En els textos de mode diferit, hi ha una tendència clara a trobar una salutació al principi, ja que se sol tractar de missatges que s'enregistren o s'escriuen complets, és a dir, estan clarament estructurats amb les seqüències marc corresponents al principi (i al final del discurs); a més, moltes vegades tenen l'opció de revisar-se abans de fer-los arribar al receptor. Els casos sense salutació que hem trobat són de textos molt col·loquials i solen basar-se en una relació molt propera entre els participants, com l'inici de la carta de (14).

(14) Fa bastants de dias que plou, casi casi ja ha arribat s'hivern. Tot per aquí, o millor dit per jo està bastant tristot, [...] (Text 3007)

Pel que fa als textos produïts en un mode directe, són més imprevisibles i poden no estar preparats; hi trobem, doncs, més intercanvis en què no hi ha una salutació pròpiament, com en (15), l'inici d'un intercanvi entre una dependent i una clienta.

(15)
 P1- Digui'm.
 P2- Què ens podria atendre?
 P1- Sí, i tant.
 [...] (Text 2104)

Com mostra la taula 4, s'aprecien més salutacions en els textos poligestionats que en els monogestionats.

TAULA 4. *Salutacions segons la gestió textual*

	Privat	Social	Institucional	Total
Monogestionat	10	7	1	18
Poligestionat	21	7	1	29
Total	31	14	2	47

La raó principal d'aquesta diferència sembla òbvia: en els poligestionats hi ha com a mínim dos participants directes; per tant, les salutacions estan exposades a respostes i la interacció sempre és més fluïda. A més, com que normalment són textos directes, el grau d'improvisació sempre és més alt que en textos diferits. No obstant això, la taula 4 ens mostra que hi ha més salutacions en els textos poligestionats que en els monogestionats en els intercanvis privats, però no en els altres intercanvis. Així, en els socials, els textos monogestionats són sis cartes i una presentació d'un programa radiofònic, mentre que els poligestionats són converses radiofòniques o intercanvis comercials.

D'altra banda, en textos poligestionats, una intervenció que incloga una salutació demana una segona intervenció que la complete. És a dir, la salutació demana una resposta, amb la qual constitueix un parell adjacent, com en l'entrevista telefònica emesa per la ràdio de (16).

(16)

P1- Senyor Juan José Brunchú *bon dia!*P2- *Hola, bon dia.*

P1- Ens agradaria que ens contara com es monta una mascletà [...]. (Text 6065)

En efecte, les salutacions constitueixen exemples paradigmàtics de parells adjacents, com les estructures pregunta-resposta o oferiment-acceptació. Goffman, remetent a Sacks, defineix el concepte de parell adjacent així: “a couplet, a minimal dialogic unit, a round two utterances long, each utterance of the same ‘type’, each spoken by a different person, one utterance temporally following directly on the other” (1976: 257). Tanmateix, aquesta expectativa no sempre s’acompleix en textos reals, sobretot en l’intercanvi privat, com mostra la taula 5.

TAULA 5. *Salutacions i parells adjacents en textos poligestionats*

	Privat	Social	Institucional
Forma part de parell adjacent	12	6	1
No forma part de parell adjacent	9	1	-
Total	21	7	1

Els casos en què no es respecta aquesta estructura solen explicar-se per algun tipus de transgressió o de desviació respecte a l’estructura prototípica, com en el fragment de xat de (17).

(17)

‘SEX sex’- *Hola nuria...*‘nuria ferrer’- *qui etss* (Text 2186)

La intervenció de ‘nuria ferrer’ transgredeix les regles estructurals de la conversa; en concret, no produeix la segona part del parell adjacent que enceta l’interlocutor ‘SEX sex’. L’explicació d’aquest fet és, segurament, un nivell baix de competència comunicativa de ‘nuria ferrer’ en el tipus de gènere en què s’inclou aquest intercanvi: el xat.

6. CONCLUSIÓ

En aquest treball, hem analitzat les salutacions d’un corpus de textos de tipologia diferent en relació amb el gènere i les variables tipus d’intercanvi,

mode de producció de la comunicació i gestió textual. Aquestes variables “associen el text amb dades del context i el caracteritzen respecte al seu funcionament en la societat” (Artigas *et alii*, 2003: 97).

Hem constatat que el gènere del text i les coordenades contextuals tenen una relació important amb l’aparició o l’absència d’aquestes fórmules. Les salutacions es concentren en gèneres conversacionals, que poden produir-se tant en canal oral com escrit o telemàtic; quant a tipus d’intercanvi, són característiques de l’intercanvi privat, apareixen també en els socials i són escasses en els institucionals. Quan el text és monogestionat (normalment diferit), hi ha una tendència a l’aparició de salutacions i comiats en una quantitat equilibrada, independentment del tipus d’intercanvi comunicatiu (recordem el gènere de la carta). En textos poligestionats (que se solen produir en un mode directe), l’aparició de salutacions i comiats varia en nombre i depèn més del context situacional i del tipus d’intercanvi comunicatiu.

L’estudi ens permet confirmar quantitativament que el tipus de text prototípic iniciat per una salutació és aquell en què predomina un intercanvi comunicatiu privat, amb mode de producció directe i poligestionat. La salutació prototípica és una construcció idiomàtica amb funció fàtica que forma part d’un parell adjacent i que introdueix un intercanvi comunicatiu. Així doncs, a l’hora de triar l’ús d’una o altra forma de salutació, el tipus i el gènere textual són fonamentals, juntament amb les variables associades amb els interlocutors i la seua relació. Alhora, la forma que presenta una salutació avança informació contextual del text en què apareix.

BIBLIOGRAFIA

- Arenas, L. (2004). *Les salutacions: descripció i anàlisi*. València: Universitat de València. Treball de recerca inèdit.
- Arenas, L. (en premsa). “Les salutacions com a construccions idiomàtiques”, *Estudios Catalanes 2*.
- Artigas, R., J. Bellès & M. Grau (2003). *Tipotext: una tipologia de textos de no-ficció*. Vic: Eumo.
- Beinhauer, W. (1958 [1929]). *Spanische Umgangssprache*. Bonn: Dümmlers. Trad. cast.: *El español coloquial*. Madrid: Gredos (1991 [1964]).
- Bladas Martí, O. (1997). “Expressions lexicalitzades: anàlisi i comparació”, *Els Marges* 59: 23-44.
- Bladas Martí, O. (2000). “Les rutines de parla en el català col·loquial”. In: V. Salvador, & A. Piquer (eds.): 325-342.

- Bladas Martí, O. (2003). "Les restriccions pragmàtiques de les rutines de parla. Alguns exemples del català col·loquial", *Estudios Catalanes* 1: 31-39.
- Coulmas, F. (ed.) (1981). *Conversational Routine: Exploration in Standardized Communication Situations and Pre-patterned Speech*. The Hague: Mouton.
- Cuenca, M. J. (2004). "El receptor en el text: el vocatiu", *Estudis Romànics* XXVI: 39-64.
- Fishman, J. A. (ed.) (1968). *Readings in the Sociology of Language*. The Hague: Mouton.
- Gallardo, B. (1993). *Lingüística perceptiva y conversación: secuencias*. València: Universitat de València.
- Gallardo, B. (1996). *Análisis conversacional y pragmática del receptor*. València: Episteme.
- Goffman, E. (1976). "Replies and responses", *Language in Society* 5: 257-313.
- Kerbrat-Orecchioni, C. (1995 [1990]). *Les interactions verbales*. París: Armand Colin, vol 1.
- Llorente, M. T. (1996). *Organizadores de la conversación: operadores discursivos en español*. Salamanca: Universidad Pontificia de Salamanca.
- Payrató, Ll. (1996 [1988]). *Català col·loquial: aspectes de l'ús corrent de la llengua catalana*. València: Universitat de València.
- Salvador, V. & A. Piquer (eds.) (2000). *El discurs prefabricat. Estudis de fraseologia teòrica i aplicada*. Castelló: Universitat Jaume I.
- Schegloff, E. (1968). "Sequencing in conversational openings". In: J.A. Fishman, (ed.) (1968): 91-125.
- Torres, M. & Cuenca, M. J. (2005). "La norma en les converses virtuals o xats". In: *Actes del XIIIè Col·loqui Internacional de Llengua i Literatura Catalanes* (Girona, 2003). Barcelona: Publicacions de l'Abadia de Montserrat.
- Tuson, A. (1995). *Anàlisi de la conversa*. Barcelona: Empúries.
- Van Dijk, T. (1983). *La ciencia del texto. Un enfoque interdisciplinario*. Barcelona: Paidós.